

Amik Annamária – György Andrea

KÖZÉPKORI KARNEVÁL

FEHÉR BÉLA: *MIRIAM ROSENBLUM ÉS A KOZMA-KVINTETT*.
MAGVETŐ, BUDAPEST, 2023.

GyA: Fehér Béla a középkorba, a romantikus szerzők kedvelt korszakába helyezi a cselekményt. Betartja a történelmi regény műfaji követelményét, ami a valós történelmi kontextus megteremtését illeti, ám tudatosan átbil-lenti művét a fikció térfelére, így akár a fantasy műfajával is rokonítható az eredmény.

AA: A spekulatív történelmi fikció egy sajátos kategóriájába sorolható a regény, amelyben a szatirikus hatáskeltés, az irónia nyilvánvalóan jelen van: „a csatatéren elvérzett sok halott is roppant elégedett volt a békével” – jegyzi meg az elbeszélő.

GyA: Bár tudomásunkra hozzák, hogy a 13. században, az utolsó Árpád-házi király, IV. (Kun) László uralkodásának idejében járunk, a kitalált földrajzi és személynevek egy teljesen önálló világra utalnak. A fiktív szereplők, akik számbelileg messze meghaladják a történelmi szereplőket, olyan, tökéletesen magyaros hangzású neveket kapnak, hogy elsőre minden gyanút eloszlatnak. Csak később esik le a tantusz, hogy megvicceltek, kitalált hangsorokat olvastunk. Ott vannak például azok a keresztnevek, amelyeket tüzetesebben szemügyre véve kiderül, hogy szerzői lelemény mindahány. Groteszk látványt keltenek az egyforma kinézetű fonott hajú, lógó bajszerű országnagyok, akik ráadásul a Modrár, Alászony, Szapja, Hecse, Vejnök, Deregnő, Háporjás, Gyatyel, Tatamér, Dobozó, Száldobágy és Liklehér nevekre hallgatnak. De akár a narrátort is említhetnénk, igaz, az ő neve jóval kedélyesebb, Cuppánnak hívják.

AA: Fehér Béla igen olvasmányos műve diszkrét nyelvi bravúr is egyben: az ízes álmagyar tulajdonnevek mellett csak úgy ontja magából a címbe kvintett repertoárját képező, zamatosabbnál zamatosabb dalcímeket, amelyek az események alakulását kísérik. A Kozma-kvintett ritmusai, futamai, dallamai a természet és a benne élő ember életének lüktetését tükrözik. De

világias hangzású műsorukból nem hiányozhat a vallásos felhang sem: repertoárjuk egyik legsikeresebb darabja a *Vasszegekkel veretel* című dal.

GyA: Az egykori pék, alkalmi kelmefestő és segédvízbecsűs narrátor Kézai Simon kortársa és jó ismerőse, de magatartása (bár látszólag nagyon igyekszik) igen távol áll az istenes, alázatos középkori szerzőkétől. Mondatai arról tanúskodnak, hogy kegyesség helyett inkább az öniróniát gyakorolja: „Lám, a gondviselésre mindig lehet számítani. Tudom, ez nem igaz, de jólesik leírni, aztán elolvasni.”

AA: Érdekesnek találtam az első személyben megszólaló elbeszélőt, akinek személyisége a rendkívül fordulatos történet mellett sem törpült el. Amikor búcsúkoncertjük megkoronázásául a közben feleségévé lett Iburka is bekapcsolódik az előadásba, Cuppán beleszeret a tulajdon nejébe, konstatálva, hogy a zenészcsapat két tagjának szívét is megdobogtató Miriam csupán szellemkép. Felszabadító változásának tétjét ragadja meg a jelenet záró filozofikus kérdése, amely az önismeret felé irányítja a botfülű világban megnyugvást kereső olvasói lelket: „Mit tudhat az ember a világról, amikor még önmagát se ismeri?”

GyA: Cuppán a Kézai által kiszuperált íróállványon körmöl, amely, úgy tűnik, hogy Anonymusé lehetett, hiszen a *P. dictus magister* felirat olvasható rajta. Nehéz örökség, azonban nem roppan össze a súlya alatt. Főként azért nem, mert a saját gyönyörűségére írja személyes, apokrif krónikáját.

AA: Nyugtalanító ellentét húzódik meg a kegyetlen, primitív középkor sötét színeivel megfestett tablója és az élénk párbeszédekkel tűzdelt, izgalmas jelenetekben tobzódó mesélés között. Egyedül Miriam Dulcinea-szerű alakja ragyog, amely különösebb bevezető nélkül tűnik fel, mint egy magyarázatra nem szoruló evidencia. És a zene, a szívdobbanásként lüktető zene! Feledhetetlen számomra a közös gyakorlás metaforája: a muzsikuskok köré gyűlő egyre több lehullott hang lassan a mennyországba vezető hegyé magasodik. A zene egzisztenciális funkciója a legfelkavaróbban akkor tárul fel, amikor kivégzéshez kell kötelező zenei aláfestést nyújtania a Kozma-kvintettnek: a művészet szükségszerűen kísérője ugyan az emberi lét drámáinak, ugyanakkor akarata ellenére is a hatalom eszközzé válhat.

GyA: Mesternek mondott C., ahogyan magát nevezi, nem áll uralkodók szolgálatában, akik az aktuális politikai helyzethez alakítani kényszerítenék születendő szövegét, visszafele átíratva vele az eseményeket, mint a hivatásos krónikaírókkal teszik. Kézai, ahányszor csak felbukkan, arról panaszkodik, hogy nem írhatja az igazat, ezért „próbál úgy hazudni, hogy nem hazudik, de az nagyon nehéz”. Arról is beszámol, hogy a megrendelők akciódús

történeteket várnak tőle: „...a krónika úgy érdekes, ha sok a csata benne. Ez is egy szempont. Ha nem történt csata, kérik, találjunk ki egyet vagy kettőt. A csaták hódításról, a nemzet erejéről szólnak, ezekről az utókor is szívesen olvas. Ha nincs csata, mi marad?” Ironikus kikacsintás ez a kérdés, amely talán úgy volna lefordítható, hogy regénynek nevezhető-e az az elbeszélés, amely nem feltétlenül történetcentrikus?

AA: A történetírás relativitása már az első oldalakon megjelenik: „ilyen egyszerű volt akkor minden. Bár ki tudja. A krónikás a mai bölcsességével ítél régmúlt idők és önmaga felett”. Ugyan a krónikásnak az udvar szája íze szerint kell igazítania az eseményeket, csatákat kitalálva, békekötéseket elhallgatva, a történetírás diszkréten mégis a gyógyítás folyamatával rokonul, amikor Kézai Simon a hippokratészi esküre emlékeztető fordulatra utalva jelöli meg a historikus legfontosabb célkitűzését: *nil nocere*.

GyA: Az irónián túl, az, ahogyan Fehér Béla az írói műhelymunka dilemmáiba engedi betekinteni az olvasót, akárcsak az intertextuális utalások, egyfajta „posztmodern gestává” teszik a regényét, ahogyan egyik méltatója nevezi. Cuppán krónikája azt az oly sokszor megfogalmazott felismerést mondja újra, hogy a győztesek által írt történelem menetébe nincsen beleszólása a kisembernek. „Az istenadta népnek sejtelme sem volt arról, mi folyik a magasban, de nem is érdekelte, volt elég baja enélkül is.”

AA: A mindig döntő szakaszában lévő hatalmi harcot nyíltan, a kisember szemszögéből, de nem önsajnálattal leplezi le. Két külön síkon zajlik a hatalomvágytól fűtött nagyurak és a boldogulás vágyától-szükségétől hajtott nép élete. A kettősséget erősíti fel a narráció kettős szerkezete is: a kvintett történetét megörökítő lineáris beszámoló váltakozik a valamivel később, már krónikási minőségben megszólaló Cuppán jelen idejű „appendixeivel”.

GyA: A regény hatalomtól és pénztől megrészegült szereplői az önkívületig járnak (halál)táncukat. A nagyurak leghőbb vágya, hogy királlyá koronáztassák magukat, de legalább nádorrá neveztesse ki, ennek érdekében szövetkeznek, intrikáznak, gyilkolnak, kötnek homályos egyezségeket. A hatalomvágy legfőbb jelképévé lesz a Csém hegyére építendő bevehetetlen vár, amely sosem készül el, mivel olyan gyorsan esnek ki a főurak a király kegyeiből, hogy amint megszerezték az uralkodótól a vár építési engedélyét, rögtön el is veszítik azt.

AA: Az illúziókergetés másik fontos szimbóluma a trónra törő rangkórosak által hön áhított szent krizma, amely több regénybeli előfordulásáról is bebizonyosodik, hogy hamisítvány. Míg az elején szinte mumusként tűnik fel, hiszen fejével játszik az, aki rejtegeti, a végén vélhetően a tengerbe vész a kvintettel együtt.

GyA: Ebben az egyre gyorsuló, őrült karneváli pörgésben, miközben az uralkodó egész családokat húzat karóba, főzet meg vagy ad parancsot a vízbe fojtásukra, esetleg elevenen megnyúzásokra, végig nagyon különleges zene szól, amely az általános zűrzavarban a harmóniát és a szépséget képviseli. A Kozma-kvintettnek (három fúvós, egy vonós és egy dobos) a trubadúrok „nyivákolásától” eltérő dallamai igen különlegesek, de tulajdonképpen mi-féle zenét is játszik ez a zenekar?

AA: A zene leképezi, de alakítja is a valóságot (például testi vágyat is ébreszt a hallgatókban), sőt maga a valóság: a krónikás Cuppán megállapítja, hogy „a gazdagság szerintem csak annyit jelent, hogy az ember vigyorogva várja a holnapot. Mi gazdagok vagyunk”. Szinte végig hallottam a pergő, szó szerint üstből készült üstdob és a nádsíp beszédes játékát, amint a zenekar történetét ábrázolja, kezdve attól, ahogyan a sorra csatlakozó tagokkal bővül kvintetté, egészen a történet végéig, ahol grandiózus metaforák írják le a bandát: ők a muzsika királyai, és sokatmondó, hogy utolsó közös szerzeményük nem az egymásnak feszülő szólamokból, színes játékokból épül fel, hanem olyan zeneszám, amelyben az öt hangszer egyszerre úzi a fődallamot. De ez az új kezdet csalóka és beteljesületlen.

GyA: A Kozma-kvintett tagjait a háborgó Földközi-tenger nyeli el, Miriam Rosenblum szerelme lidércfénynek bizonyul, Istennel pedig szakít a gyászoló krónikás: „Távozz Tőlem! Megszaggattál, árván hagytál, eldobtál, semmivé tettél! Ragyogj nélkülem, mennyország! Angyalaid feketüljenek meg! Végeztem veled!” És dacosan hozzáteszi: „Ámen nincs!”, amivel visszavonja az átkát. Csak a könyv bizonyul maradandó művészi értéknek a zenén kívül. Cuppán ugyanis nem szerelme viszonzását, hanem a híres szicíliai krónika, *Lu reballamentu di Sicibilia* kódexbe másolt díszes példányát kapja meg Miriam Rosenblum ajándékként.

AA: Miriam az eszmény megtestesítője: míg a szenvedélyes embert, mint amilyen Lebejk, esztelennek bizonyuló áldozatokra készíti, addig a megfontoltabb, reflexióra hajlandók számára, mint amilyen Cuppán, inkább perspektívát kínál. Talán jelzésértékű, hogy egyedül Cuppán éli túl a kvintett vesztét okozó tengeri vihart. Nem minden metafizikától mentes józanságának jó példája az eszmefuttatása, amely szerint teljesen értelmetlen egy önmagát megtöbbszöröző bűbájost kínzásnak alávetni, miközben önmaga többi példánya szabadon jár-kelel a világban. A zárójelenetben az égi áldásként leszakadó zivatar szinte keresztsgként tisztítja meg Cuppán megfáradt lelkét, de az is lehet, hogy Miriam ajándékában megnyílik számára a reménység. A regény elején elhangzó sor örök érvényű: „Homályos a jövő, de ígéretes.”